

Jakob Ladegaard

Præsentation af Ph.d. afhandlingen:

• *Frihedens ø, lighedens landevej
og broderskabets sten – Litteraturens demokratiske
former hos Friedrich Hölderlin,
William Wordsworth og Victor Hugo*

Litteraturkritik & Romantikstudier

Skriftrækken udgiver aktuelle bidrag, som indgår i Dansk Selskab for Romantikstudiers forskningsaktivitet. Manuskripter fra konferencer, gæsteforelæsninger, medlemmernes works in progress, relevant diskussionsmateriale. De enkelte numre fordeles gratis til selskabets medlemmer og kan af andre interesserede erhverves ved henvendelse til skriftrækkens redaktør. Redaktionen modtager gerne forslag til udgivelse af nye numre inden for selskabets område. Henvendelse til formanden eller redaktøren.

Oversigt over disponible numre findes bag i hæftet.

Formand:

Lis Møller
Institut for Æstetiske Fag, afd. f. Litteraturhistorie
Aarhus Universitet
Langelandsgade 139
8000 Århus C
89 42 18 41 / litlm@hum.au.dk
Fax: 89 42 18 50

Redaktør:

Mads Nygaard Folkmann
Institut for Litteratur, Kultur og Medier
Engstien 1
6000 Kolding
65 50 14 29 / mnf@litcul.sdu.dk

© Dansk Selskab for Romantikstudier og forfatteren
2011

ISBN:
978-87-91253-27-0

Præsentation af ph.d.-afhandlingen:

Frihedens ø, lighedens landevej og broderskabets sten – Litteraturens demokratiske former hos Friedrich Hölderlin, William Wordsworth og Victor Hugo

Præsenteret ved forsvaret på Institut for Æstetiske Fag, Aarhus Universitet,
den 18. maj, 2010.

Af Jakob Ladegaard

Kære udvalg,
Kære publikum,

Allerede under min studietid på Afdeling for litteraturhistorie interesserede jeg mig for udvekslingerne mellem ældre europæisk litteratur og den politiske histories praksis og ideer. Jeg endte således med at skrive speciale om de politisk-filosofiske implikationer af det romantiske litteraturbegreb som det blev formuleret i den tyske litteraturkritiker Friedrich Schlegels skrifter fra 1790'erne. Under arbejdet med specialet gik det langsomt op for

mig, at jeg havde begivet mig ind i et meget komplekst og omfattende problemfelt.

Det skyldes først og fremmest, at den romantiske epoke, som jeg så og stadig ser den, indvarsler en ny forståelse af, hvad litteratur overhovedet er for noget. En forståelse, som er ganske anderledes end tidligere måder at tænke litteratur på (om end man naturligvis i retrospektiv kan finde forløbere, der "peger frem mod" den), og som endnu i dag præger vores syn på litteratur. At det forholder sig sådan betyder ikke, at al litteratur efter år 1800 er romantisk. Det betyder derimod, at romantikken på litteraturens område indleder en æra, der endnu i betragtelig grad er vores, hvilket forklarer, at det 20. århundredes litteraturhistoriske og -teoretiske forskning så ihærdigt har opsøgt den romantiske litteratur, og at diskussionerne om den selv på stor tidslig afstand endnu er spillevende og ofte polemiske.

Epokens nutidige relevans gælder imidlertid ikke blot på litteraturens, men også på den politiske histories og idéhistories område. Den romantiske tidsalder, som man alt afhængig af nationalitet og afgrænsningskriterier inden for litteraturhistorien plejer at placere et sted mellem 1790'erne og 1840'erne, er nemlig også en periode præget af store politiske omvæltninger. Den mest betydelige af dem alle i bred europæisk henseende er utvivlsomt den, der fandt sted næsten synkront med romantikkens fødsel, nemlig Den Franske Revolution i 1789. Denne begivenhed ændrede ikke blot historien. Den ændrede også forståelsen af, hvad historie overhovedet er. For mens man tidligere havde anset samfundets eliter for at være udviklingens drivkræfter, synliggjorde stormen på Bastillen, at historien havde fået et nyt subjekt. Dette subjekt fik et navn, som lige siden har været det selvindlysende, manifeste, men også u håndgribelige, ja, for nogen næsten mystiske, diskursive knudepunkt for politikken i de moderne demokratiers tidsalder, nemlig folket. Omkring dette navn og de begreber,

der ledsager dets indtræden på historiens scene – frihed, lighed, broderskab, nation – konstrueres i den romantiske tidsalder det symbolske univers, der efterfølgende igen og igen vil blive aktiveret i de sproglige konflikter, der galvaniserer det politiske liv i en æra, hvor kongen er død, og hvor magten derfor, som den franske filosof Claude Lefort siger, er et "tomt sted", der kun kan udfyldes midlertidigt af handlende ord, hvis betydninger for den sociale verden ikke er givet på forhånd (Lefort 28).

I arbejdet med specialet opdagede jeg med andre ord, at romantikken ikke blot er en epoke, hvor der bliver skrevet noget fantastisk litteratur, kritik og filosofi, som er interessant i sig selv, men også, at den, ikke mindst når det kommer til forholdet mellem litteratur og politik, udgør et lige så kompliceret som udtømmeligt og perspektivrigt forskningsfelt, som jeg fandt det både fængslende, udfordrende og til tider en smule frustrerende at arbejde med. Det sidste glemte jeg af en eller anden grund hurtigt. Så da jeg var færdig med Friedrich Schlegel, tænkte jeg i mit stille sind, hvad en af mine gode veninder altid plejer at synge til rockkoncerter efter de gode numre: "Mere af det samme!" Så jeg søgte et ph.d.-stipendium for at trænge dybere ned i forbindelserne mellem den romantiske revolution på litteraturens område og Den Franske Revolution på politikens.

Helt det samme som specialet er mit ph.d.-projekt nu ikke. Afhandlingens primære analyseobjekt er ikke romantisk litteraturkritik, men dens litterære værker, og den angår ikke blot Tyskland, men også to af de andre lande, hvor nogle af periodens væsentligste værker blev skabt, nemlig England og Frankrig. Jeg havde i begyndelsen udvalgt seks forfattere – to fra hvert af de tre lande – som jeg ville arbejde med. Men det viste sig snart, at det på grund af den omfattende sekundærlitteratur og teori på feltet i tilgift til de historiske studier ville blive for omfattende. Jeg skar

derfor antallet ned til tre hovedværker – et fra hvert land: Tyskeren Friedrich Hölderlins brevroman *Hyperion*, der udkom i to bind i 1797 og 1799 og som litteraturhistorien ofte placerer et sted mellem klassicisme, idealisme og tidlig romantik, hvor jeg fokuserer på sidstnævnte dimension, englænderen William Wordsworths episke digt *The Prelude*, der ikke blev udgivet i digterens levetid, men forelå som færdigt manuskript i 1805, samt franskmanden Victor Hugos historiske roman *Notre-Dame de Paris* (*Klokkeren fra Notre-Dame*), hvis endelige udgave første gang forelå i 1832.

De tre værker befinder sig i en litterær optik ikke blot ud fra nationale, men også genremæssige, tematiske og stilistiske kriterier umiddelbart langt fra hinanden. En afstand, der ikke synes mindre, når det kommer til forfatternes erklærede politiske sympatier – fra den radikale revolutionstilhænger Hölderlin, over Wordsworth, der i løbet af sit liv bevægede sig fra jakobinske sympatier til nationalkonservatisme, og til Hugo, den moderate tilhænger af det konstitutionelle julimonarki, der i en stort anlagt valgreform i 1831 gav stemmeret til en halv procent af den franske befolkning. Ikke desto mindre har deres værker det til fælles, at de med forskellige æstetiske virkemidler i udveksling med deres specifikke (idé)historiske kontekster, deltager i de diskursive kampe om fortolkningen af den demokratiske politiks nøglebegreber med mere eller mindre eksplicit reference til Den Franske Revolution.

Det gør dem i afhandlingens optik til politiske værker. For jeg forstår i forlængelse af allerede nævnte Claude Lefort og beslægtede, nutidige tænkere som Alain Badiou, Étienne Balibar og Jacques Rancière politik i bred forstand som en konfliktorienteret sproglig praksis, der gennem skabelsen af nye politiske subjektiviteter intervenserer i formningen af de kollektive sociale identiteter, som er centrale i al social magtudøvelse

(Badiou, Balibar, Rancière 1999). Disse sproglige interventioner finder ikke nødvendigvis – og i disse tænkeres optik faktisk sjældent sted – inden for rammerne af statslige institutioner, men snarere i en bred offentlighed, på gaderne, i pressen – og i litteraturen. Demokrati er i denne optik ikke så meget en konkret styreform som en egalitær praksis, hvor undertrykte sociale aktører i konflikt med deres partikulære, sociale identiteter aktiverer universelle demokratiske grundbegreber med krav om politisk anerkendelse, som staten i det repræsentative demokratis tidsalder dog i teorien er bedre egnet til at imødekomme end andre styreformer.

Det er en af afhandlingens centrale teoretiske teser, at de tre romantiske værkers intervention i det politiske felt kan begribes som specifikke fortolkninger af et grundlæggende sæt af diskursive logikker, der funderer den romantiske litteraturforståelse på tværs af landegrænser og regulerer de forhold mellem litteratur og politik, det bliver muligt at tænke inden for periodens horisont. Denne tese er inspireret af den franske filosof Jacques Rancière, hvis teori om de såkaldte *regimer for kunst*, har udøvet den mest direkte indflydelse på mit projekts overordnede, teoretiske rammesætning (Rancière 2000).

Selvom Rancières aktuelle arbejde generelt nyder stigende anerkendelse, har dets indflydelse endnu ikke været mærkbar inden for romantikforskningen, på trods af, at han ved flere lejligheder har skrevet om romantikken (Rancière 1998 og 2004). Det kan skyldes, at hans spredte værkanalyser ofte primært tjener som illustrationer af hans filosofiske pointer og således kan synes ikke at tage tilstrækkelig højde for den romantiske litteraturs egenartede muligheder for betydningsdannelse. Det er ikke hensigten med afhandlingens værkanalyser at udfylde dette 'hul' i Rancières *œuvre* eller at 'bevise' rigtigheden af hans teoretiske ansatser ved at omsætte dem i analytisk praksis. Derimod søger jeg at benytte deres

filosofiske originalitet som en produktiv impuls, der suppleret af blandt andet dekonstruktive læsestrategier og nyere historiografi, kan udstikke nye retninger for tilgangen til det politiske i romantikken.

Min forhåbning er, at afhandlingen af den vej kan bidrage til den eksisterende forskning på tre niveauer. For det første kan den tilføre nye perspektiver på den politisk orienterede reception af de enkelte værker og som perspektiv de forfatterskaber, de indgår i. For det andet – ved at samlæse tre værker, der som regel læses i en national litteraturtradition – kan den bidrage til forståelsen af de fælles træk i den europæiske romantiks fortolkninger af demokratisk politik på tværs af landegrænser. Idet disse værker i årenes løb har været genstand for en substantiel forskningslitteratur, der inkluderer nogle af de betydeligste teoridannelser på feltet, åbner afhandlingens tilgang – for det tredje – for en løbende, kritisk dialog med disse teoridannelser på et såvel detailanalytisk som på et mere principielt, metodisk plan. Den bestræber sig derved på at give et bidrag til de aktuelle grundlagsdiskussioner af politikens rolle i romantisk litteratur, der også på visse punkter supplerer og problematiserer Rancières fremstilling. Eftersom romantikken som sagt åbner en æra, vi måske endnu ikke har forladt, rummer disse diskussioner som perspektiv et indspark i den aktuelle debat om forholdet mellem moderne litteratur og politik som sådan, der efter en tids relativt fravær nu atter indtager en vigtig plads i litteraturforskningen i Skandinavien og internationalt.

Inden jeg nærmere skildrer, hvorledes afhandlingens analyser forsøger at gøre sig gældende på disse tre niveauer, må jeg kort redegøre for Rancières teori om *regimerne for kunst*. Et regime for kunst udgøres af de diskursive grundlogikker, der definerer kunstens – herunder litteraturens – interne forhold (dens funktion og fremstillingsmåde, dens 'naturlige' afsendere og modtagere samt tilsynekomsten af dens historie), tillige med

dens plads i den omgivende verdens generelle distribution af objekter, ord, praksis- og tænkeformer. Rancière opererer med tre sådanne regimer, der hver for sig dominerer i bestemte historiske epoker, men som *ikke* – til forskel fra Michel Foucaults *epistemer*, som regimerne ellers minder om – er uløseligt knyttet til disse epoker. De kan derimod reartikuleres og konfliktuelt eksistere side om side til forskellige tider. Det drejer sig om det etiske, det repræsentative og det æstetiske regime (Rancière 2000: 26-33). Som nævnt tidligere opfinder romantikken en måde at forstå litteraturen på, der adskiller den fra især den klassicistiske kunstforståelse, der var fremherskende i oplysningstiden. Med Rancière kan man beskrive forskellen mellem de to kunstforståelser som et brud mellem et repræsentativt og et æstetisk regime for kunst.

Det repræsentative regime er funderet på Aristoteles' *Poetik*, der opstiller en række regler for den passende udformning af et poetisk stof. Den første og mest fundamentale er delingen mellem høje og lave emner. På baggrund heraf etablerer Aristoteles et hierarki mellem de henholdsvis høje og lave genrer, hvori emnerne skal behandles. Tragedien og komedien efterligner således eksempelvis henholdsvis "seriøse" og "simple" mennesker (Aristoteles 60f.). Emnets status betinger endvidere sammenhængen mellem værkets plot, karakterer og stil. En konges ord og handlinger må være noble, mens en bonde skal tale og handle som en bonde. Det repræsentative regime etablerer derved en homologi mellem digtekunsten og et hierarkisk politisk system som *l'ancien régimes* monarki eller en 'oplyst' republik, hvor åndens arbejdere behersker hånden.

Det æstetiske regime finder efter flere tilløb sin første betydelige, sammenhængende formulering i Immanuel Kants *Kritik der Urteilkraft* fra 1790. Kant afviser her, at der kan gives regler for udformningen af et kunstværk. Det indebærer, at der ikke længere er nogen forskel mellem

høje og lave emner, ligesom der ikke længere er faste normer for deres behandling. Kants kunstnergeni skaber med andre ord sit værk i fuldstændig frihed. Og dog er der også et moment af nødvendighed i skabelsen, idet værket inkarnerer en universel norm – eller som Kant siger, en *æstetisk idé* – som ikke er tilgængelig for kunstnerens egen forstand eller sproglige artikulation (Kant 249). Et tilsvarende paradoks gør sig gældende i definitionen af æstetisk kunst set fra betragterens – eller læserens – side. For ifølge Kant giver sansningen af det skønne anledning til et singulært ”frit spil”, der forener erkendekræfterne i harmonisk samvirke hinsides forstandens begrebslige kontrol, men som samtidig ledsages af en følelse af universalitet og nødvendighed (115-60).

Det æstetiske regime identificerer med andre ord kunsten i en paradoksal knude mellem autonomi og heteronomi, singularitet og universalitet (jf. Rancière 2002). Eller for at sige det med lidt mindre tekniske termer: Det æstetiske regime forstår kunst som noget, der på én gang er adskilt fra den sociale verden (kunsten er noget unikt) og udtrykker denne verdens dybeste love, kollektivitetens ”ånd”. Afhandlingen forstår romantikken som den epoke, der med visse kronologiske forskydninger landene (og kunstarterne) imellem, som den første placerer denne paradoksale logik i centrum af sin kunstneriske teori og praksis.

Spørgsmålet er nu, hvilke mulige forbindelser til det politiske felt, disse æstetiske grundparadokser giver anledning til. Det første, man bemærker, er, at udvekslingen mellem litteratur og politik ikke længere adlyder delingen mellem højt og lavt, men – netop fordi det æstetiske regime nedbryder genrehierarkiet og erstatter det med en nivelleret flade af ord, emner og karakterer – i stedet placerer de ”demokratiske” begreber om frihed og lighed centralt. Det betyder ikke, at det æstetiske regimes litteratur nødvendigvis er demokratisk. Men det betyder, at den har

muligheden for at være det, og at denne mulighed afhænger af, hvordan den formelt og tematisk, narrativt og retorisk dramatiserer og fortolker regimets paradoksale logikker i sine konfigurationer af demokratiske grundbegreber. Gennem analyserne af de tre hovedværker, som efter den teori- og metodeafklarende indledning og foruden den korte, perspektiverende konklusion hver fylder omtrent en tredjedel af den resterende afhandling, undersøger jeg nogle af de vigtigste romantiske fortolkninger af disse logikker.

Et fællestræk for værkerne er, at de dramatiserer det centrale sammenstød mellem litteraturens autonomi og heteronomi som et møde mellem kunsten og kunstneren – eller det, man senere vil kalde den intellektuelle – på den ene side og folket som et demokratisk grundbegreb på den anden side.

I Hölderlins roman dramatiseres dette møde i hovedpersonen Hyperions rejse i 1770 fra en afsondret græsk ø, hvor han har lært skønheden at kende, til fastlandet, der er underlagt osmannisk herredømme, for at deltage i en folkelig opstand, som han håber på, vil munde ud i oprettelsen af en fristat efter antikt forbillede, hvor kunsten vil forene eliter og masser i en organisk kollektivitet. Ideen om, at kunsten kan spille denne rolle i samfundet, kan føres tilbage til Friedrich Schillers *Über die ästhetische Erziehung des Menschen in einer Reihe von Briefen* (1795), hvor den præsenteres som et alternativ til Den Franske Revolutions fejlslagne udvikling. Ideen, der rummer en eksplicitte kritik af såvel absolutistiske som liberale tankesæt, udgør måske den mest indflydelsesrige og radikale tanke om kunstens politiske betydning i de tyske 1790'ere. Dens politiske implikationer har længe været genstand for diskussioner mellem på den ene side poststrukturalistiske filosoffer som Philippe Lacoue-Labarthe og Jean-Luc Nancy, der hævder at ideen

grundlæggende er totalitær, og på den anden side Frankfurterskoleinspirerede tænkere som Manfred Frank, der forsvarer den desinteresserede poesis konsensuskabende potentiale i en moderne tidsalder, der med sin ukritiske tiltro til en instrumentel fornuft står uformående overfor opgaven om at legitimere samfundslivet i bred forstand (Frank 1983, se også Frank 1982).

Idet ideer ikke kan adskilles fra de former, hvori de præsenteres, argumenterer jeg for, at disse udlægninger reducerer kompleksiteten i Hölderlins roman. Det afgørende er i den forbindelse, at værket ikke blot søsætter den radikale idé om æstetisk emancipation, men også iscenesætter dens katastrofale forlis. Romanen selv tilbyder to forklaringer på denne misere. For det første kan folket ikke forstå kunstens budskab, for det andet tillader guderne ikke menneskene at opnå perfektion. Begge forklaringer udgør fortolkninger af Kants æstetik, for eftersom det skønne er ikke-begrebsligt, kan den autonome kunst ikke tilbyde en lov, der er tilgængelig for forstanden, og eftersom kunstens autonomi på forhånd forhindrer sammenfaldet mellem liv og kunst, er det kollektive kunstværk et uopnåeligt ideal. Hyperions elitært tonede fortolkning af hans idealers skibbrud afslører et ambivalent forhold til demokrati. Jeg forstår dette gennem romanens henvisninger til den græske tragedie, der spiller en velbeskrevet rolle i Hölderlins senværk som en politisk genre indskrevet i et etisk-religiøst register, hvor en helt ofrer sig for folkets fremtid. *Hyperion* er ikke hidtil blevet læst i den kontekst, men jeg argumenterer for, at man herigennem kan begrebsliggøre værkets og måske forfatterskabets flertydige demokratiforståelse som en konflikt mellem et æstetisk og et etisk regimes logikker, der placerer offeret og soningen i centrum af det politiske.

Hvor Hölderlins roman først og fremmest placerer sig i en tysk, filosofisk sammenhæng, er Wordsworths *The Prelude* en mere direkte historisk orienteret bearbejdning af digterens egne erfaringer blandt jævne franskmænd og revolutionsforkæmpere under to rejser i Frankrig i revolutionens tidlige år. Digtet skriver sig ind i de omfattende diskussioner af revolutionens betydning, der i engelsk sammenhæng blev intoneret af den konservative Edmund Burkes afvisning af revolutionens principper i *Reflections on the Revolution in France* (1790), som den unge Wordsworth kritiserede voldsomt. Nyere kommentatorer mener dog, at digterens tilbageblik fra 1805 på sin oprørske ungdom vidner om, at han under indtryk af den jakobinske terror og revolutionskrigene efterhånden tog Burkes synspunkter til sig. Jeg argumenterer modsat for, at tilbageblikket på revolutionens begyndelse på den ene side lægger afstand til både liberale, konservative og jakobinske ideer om frihed og fællesskab, og på den anden side forsøger at redde de momenter af genuin, demokratisk politik, som han mente at have været vidne til på de franske landeveje. Hans skildring af disse momenter er inspireret af den republikanske tradition i Vestens politiske historie, som i vor tid er blevet reaktualiseret af først Hannah Arendt og senest blandt andre Quentin Skinner.

The Prelude er imidlertid ikke kun et digt om politisk frihed, men også en hyldest til litteraturens frihed, der tager form som en beretning om dannelsen af den unge digters frie poetiske skaberkraft – eller *imagination*. En række nyere ideologikritisk inspirerede læsere med Jerome J. McGann, Marjorie Levinson og Alan Liu i spidsen har argumenteret for, at digtets hyldest til *imagination* skal ses som en flugt til fantasiens verden væk fra revolutionen og den historiske virkelighed. Jeg forsøger i kritisk dialog med denne tilgang at vise, at den romantiske kunsts autonomi også hos Wordsworth er paradoksalt bundet til en fælles verden. Jeg lokaliserer

denne sammenhæng i digtets figurativt formidlede forbindelser mellem poetisk skaberkraft og et republikansk frihedsvokabular, som jeg fortolker under inddragelse af blandt andre Cornelius Castoriadis og Jacques Rancières ideer om demokrati som en kreativ, egalitær diskursiv praksis. Jeg søger dermed at vise, at *The Prelude* rummer en i receptionen hidtil underbelyst idé om demokratisk handling som en kreativ akt, som det hos Wordsworth er den romantiske digtnings opgave at give sproglig form.

I Frankrig slår romantikken først igennem i 1820'erne, og Victor Hugos *Notre-Dame de Paris* er et af dens første hovedværker. Hugo søger i sin historiske roman tilbage til middelalderen, hvor det franske folk i romanens optik tager det første skridt mod sin frigørelse i 1789. Romanen fremstiller Notre-Dame-katedralen som et kollektivt kunstværk, der udtrykker folkets enhed, og dermed symboliserer begyndelsen af det, der for Hugo er den franske nations historiske fremskridt fra åndløs masse til åndrigt folk. Men romanens skildring af middelalderens Paris viser også, at et parallelsamfund af lovløse vagabonder forsøger at undergrave denne bevægelse. En komparativ analyse af Hugos senere hovedværk, *Les Misérables*, demonstrerer, at dette problem i Hugos optik ikke blot er middelalderens, men også hans samtids. Hugos skildring af folket afslører således en permanent udskillelse af en bestemt del, masserne, der endnu ikke er folk, og derfor i den liberale forfatters optik endnu ikke har ret til demokratiske rettigheder.

Jeg argumenterer for, at der under Hugos behandling af det massebegreb, der senere vil stå centralt i det 19. århundredes litteratur og socialvidenskab, ligger en angst for demokratisk lighed i radikal forstand. Analysen viser endvidere, at mens romanen gør katedralen til symbol på folkets enhed, er den trykte bog retorisk set vagabondernes allierede. Der opstår derfor en konflikt mellem to former for demokrati (ordenens og

anarkiets, arkitekturens og litteraturens), hvortil svarer ideerne om kunstens heteronomi og dens autonomi, og således udgør Hugos fortolkning af det æstetiske regimes oprindelige paradoks. Romanen behandler denne konflikt i et kristent-mytologisk vokabular. Men i modsætning til blandt andre Erich Auerbach og Georg Lukács, for hvem dette indebærer en afsked med den sociale virkelighed, argumenterer jeg for, at der heri gemmer sig en æstetisk-politisk logik, der går igen i senere ideer om 'socialt engageret' litteratur, og som er sammenlignelig med Honoré de Balzacs 'realisme', som de to kritikere hylder som Hugos 'objektive' modsætning.

Analyserne af de tre værkers genre-mæssigt, tematisk og retorisk forskelligartede formgivninger af forbindelsen mellem den nye litteratur og det nye politiske subjekt, folket, rummer nogle fælles træk. Det gælder på et strukturelt dybdeniveau de grundlæggende paradokser i det æstetiske regime, men også på et mere umiddelbart, indholdsmæssigt plan. Således viser eksempelvis analyserne af især Hölderlin og Hugo en tendens til at man i romantikken fortolker æstetisk-politiske problemstillinger i mytisk-religiøse og ofte kristne termer. Der kan heri ligge en problematisk totaliseringsdrift, men det er langt fra fænomenets eneste mulige betydning. Snarere demonstrerer de tre værker faktisk, at man for at forstå kompleksiteten i epokens litterære politik må have blik for, i hvor høj grad også et religiøst vokabular og bibelske fortællinger kan aktiveres i vidt forskellige politisk ladede meningssammenhænge. Et andet fænomen, som går igen i de tre værkers formgivning af demokratiske grundspørgsmål, er det historiske. I alle tre tilfælde tænkes det politiske subjekt, folket, som et essentielt *historisk* subjekt. Men også her er der grund til varsomhed, for analyserne viser, at der ikke blot i romantikken som helhed, men også selv i periodens enkelte værker kan spores flere indbyrdes forskellige historiesyn, hvis sammenstød medvirker til at animere epokens tænkning af det

politiske. Analyserne af de tre værker giver dermed samlet set et flertydigt og modsætningsfyldt billede af det politiske i romantikken, og det er min forhåbning, at afhandlingen derved kan bidrage til den historiske fremstilling af epoken og til forståelsen af den litterære og politiske arv, romantikken efterlader de følgende århundreder og vor tid.

Bibliografi

- Arendt, Hannah (1998 (1958)): *The Human Condition*. Chicago & London: Chicago University Press.
- Aristoteles (1995 (1994)): *Poetikken* (Overs. Niels Henningsen). København: Det lille forlag.
- Auerbach, Erich (1959 (1946)): *Mimesis – Dargestellte Wirklichkeit in der abendländischen Literatur*. Bern: Francke Verlag.
- Badiou, Alain (2005): *Metapolitics* (Overs. Jason Barker). London & New York: Verso, [Abrégé de métapolitique, 1998].
- Balibar, Étienne (2002): "Ambiguous Universality", *Politics and the Other Scene* (Overs. Christine Jones et al.). London & New York: Verso, [Droit de cite – Culture et politique en démocratie, 1998].
- Burke, Edmund (1955): *Reflections on the Revolution in France* (Red. Thomas H.D. Mahoney). New York: The Liberal Arts Press.
- Castoriadis, Cornelius (2005): "Imaginary and Imagination at the Crossroads", *Figures of the Thinkable* (Overs. anonym), http://www.notbored.org/FTP_K.pdf, 123-52 (Sidst set 7/2-2010), [Figures du pensable – Les carrefours du labyrinthe, VI, 1999].
- Frank, Manfred (1982): *Der kommende Gott – Vorlesungen über die Neue Mythologie*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp Verlag.
- Frank, Manfred (1983): "Die Dichtung als 'Neue Mythologie'", Karl-Heinz Bohrer (Red.): *Mythos und Moderne – Begriff und Bild einer Rekonstruktion*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp Verlag, 15-40.
- Hölderlin, Friedrich (1978 (1970)): *Hyperion, Sämtliche Werke und Briefe*, 2 Bd. (Red. Günther Mieth). München: Carl Hanser Verlag.
- Hugo, Victor (2002 (1985)): *Notre Dame de Paris* (Red. Jacques Seebacher), *Œuvres complètes* (Red. Guy Rosa & Jacques Seebacher). Paris: Éditions Robert Laffont.
- Kant, Immanuel (1974): *Kritik der Urteilskraft*, Werkausgabe (Red. Wilhelm Weischedel), Bd. X.. Frankfurt a. M.: Suhrkamp Verlag.
- Lacoue-Labarthe, Philippe & Nancy, Jean-Luc (2005 (1991)): *Le mythe nazi*. Paris: Éditions de l'Aube.
- Lefort, Claude (1986): *Essais sur le politique – XIX-XXe siècles*. Paris: Éditions du Seuil.
- Levinson, Marjorie (2009 (1986)): *Wordsworth's Great Period Poems – Four Essays*. Cambridge et al.: Cambridge University Press.

- Liu, Alan (1989): *Wordsworth – The Sense of History*. Stanford: Stanford University Press.
- Lukács, Georg (1955): *Der historische Roman*. Berlin: Dietz Verlag.
- McGann, Jerome J. (1985 (1983)): *The Romantic ideology – A Critical Investigation*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Rancière, Jacques (1998): *La parole muette – Essai sur les contradictions de la littérature*. Paris: Hachette Littératures.
- Rancière, Jacques (1999): *Dis-agreement – Politics and Philosophy* (Overs. Julie Rose). Minneapolis & London: University of Minnesota Press, [La Mésemtente – Politique et philosophie, 1995].
- Rancière, Jacques (2000): *Le partage du sensible – Esthétique et politique*. Paris: La fabrique.
- Rancière, Jacques (2002): "The Aesthetic Revolution and its Outcomes – Emplotments of Autonomy and Heteronomy", *New Left Review*, Nr. 14, 133-51.
- Rancière, Jacques (2004): *The Flesh of Words – The Politics of Writing* (Overs. Charlotte Mandell). Stanford: Stanford University Press [La chair des mots – Politique de l'écriture, 1998].
- Schiller, Friedrich (1980): *Über die ästhetische Erziehung des Menschen in einer Reihe von Briefen, Sämtliche Werke*, Bd. V (Red. Gerhard Fricke & Herbert G. Göpfert). München: Carl Hanser, 570-669.
- Skinner, Quentin (1978): *The Foundations of Modern Political Thought*, 2 Bd. Cambridge et al.: Cambridge University Press.

Litteraturkritik & Romantikstudier, udvalg af disponible numre

24. J. Hillis Miller: *Friedrich Schlegel and the Anti-Ekphrastic Tradition*
25. Mads Nygaard: "Vi er tæt på at vågne, når vi drømmer, at vi drømmer" – om æstetisk repræsentation og litterær revolution i den tidlige tyske romantik (Schlegel, Novalis)
26. Jacob Bøggild: "Arabeske kineserier" – en læsning af H.C. Andersens *Nattergalen* (Replikker ved Jørgen Bonde Jensen og Søren Baggesen)
27. Jacob Bøggild: "Ruinøse refleksioner" om ruinen som poetisk topos hos H. C. Andersen, Bengt Algot Sørensen: "Romantik og dekadence" "Liebestod" hos Novalis, Richard Wagner og i Thomas Manns "Tristan", Peer E. Sørensen: "En ny sensibilitet" om Johannes Jørgensens introduktion a den tidlige modernisme
28. Jørgen Huggler: *At dvæle ved det negative – om Hegel og den tidlige tyske romantik*
29. Pernille Louise Jansen: *Liebhabelei fürs Absolute – om filosofisk romantik & Friedrich Schlegels romantiske ironi*
30. Henrik Blicher: *Rejsen i en nøddeskal. Om Jens Baggesens Labyrinten*
31. Uffe Hansen: "Det ubevidste"; et brugbart kriterium for afgrænsningen af romantikken?
32. Lis Møller: *Det romantiske landskab: Caspar David Friedrich og William Wordsworth*
33. Anders Engberg-Pedersen: *Ubrydelige konstellationer*
34. *Sonderinger i europæisk romantik I: Elisabeth Friis, Mads Nygaard Folkmann, Peter Simonsen*
35. *Sonderinger i europæisk romantik II: Jesper Gulddal, Anna Sandberg, Whitney A. Byrn*
36. Sofie Kluge: *Drama & romantik: Calderón – romantik – Benjamin. Calderón og det romantiske drama i Walter Benjamins Ursprung des deutschen Trauerspiels*
37. Gunilla Hermansson: *Kobolter og bedrag. Törnrosens bok og Almqvists refleksioner af det romantiske*
38. Dan Ringgaard: *At fortælle på flamsk. En guidet tur gennem H. C. Andersens tidlige romaner og flamsk malerkunst*
39. Jacob Bøggild: *Andersens (post-)romantiske arbesk*
40. Martin Toft: *Tysk romantik i et galt perspektiv. Om Der goldne Topf af E.T.A. Hoffmann*
41. Mads Nygaard Folkmann: *Flugtbewegelser. Imagination hos John Keats: The Fall of Hyperion*
42. *Kritikken af romantikken I: Lis Møller: Kritikken af den romantiske naturalisme: Brandes, Babbitt og Lovejoy*
43. *Kritikken af romantikken II: Jørgen Huggler: Rudolf Haym om tysk romantik og tysk idealisme i Die romantische Schule. Ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Geistes (1870)*
44. Lasse Horne Kjældgaard: *The Emancipation of Images. The Optical Unconscious of Hans Christian Andersen's "The Shadow"*
45. *Perspektiv på svensk romantik I: Gunilla Hermansson: Poesiens tragedie? "En saga blott – kanske en spådom..." Om Atterboms Lycksalighetens Ö*
46. *Perspektiv på svensk romantik II: Mads Nygaard Folkmann: Visionens mørkerøde frugt. Imagination hos Stagnelius*
47. Mads Nygaard Folkmann: *The Transfigurative Mode of Romantic Discourse: Poetic Models in Novalis, Keats, and Stagnelius*
48. Vibeke Dahl Egeskov: *Poeten og drømmeren. Det imaginære bevægelsesmønster og modsætningernes forsoning i John Keats' Ode to a Nightingale, Ode on a Grecian Urn samt To Autumn*
49. Marie-Louise Svane: *Romantisk spontanisme. Dansk romantik som litteraturhistorie og kulturarv*
50. *To romantiske ph.d.-forsvar: Anna Sandberg & Mads Nygaard Folkmann*
51. Gunilla Hermansson: *Læsnings og digtningens syndefald i H. C. Andersens Paradisets Have*
52. Hardy Bach: *Syndefald og himmelfart – om poesi og erotik i Hoffmanns fortællinger Der goldne Topf og "Der Sandmann"*
53. Robert Rix: *William Blake: Trance, Therapy and Transcendence*
54. Jeppe Branner: *Vandringens dobbelte bevægelse. En undersøgelse af vandringsmotivets filosofiske betydning i tysk romantik*
55. Clara Riis Ottosen-Støtt: *The Romantic Viking: Renegotiating the Cultural Roots of English Literature*